

УДК 37.015.31:373.5]74

Галина Кузьменко,
ст. викладач Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В УЧНІВ 6-х КЛАСІВ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕЙЗАЖНОГО ЖАНРУ)

У статті запропоновано методичні рекомендації з активізації виховних можливостей уроків мистецтва у формуванні ціннісного ставлення до образотворчого мистецтва в учнів молодшого підліткового віку (на матеріалі пейзажного жанру в 6-му класі).

Ключові слова: цінності, підлітковий вік, виховні можливості образотворчого мистецтва, пейзаж.

У теорії та практиці сучасної освіти не втрачає гостроти проблема виховання в учнів основної школи ціннісного ставлення до образотворчого мистецтва. На цінності мистецтва, з огляду на сучасне існування дітей і молоді в полікультурному просторі, наголошено в Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти (освітня галузь «Мистецтво»), Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах і Комплексній програмі художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах. Трактуючи мистецьку спадщину як акумулятор емоційно-естетичного досвіду поколінь і провідник ціннісного ставлення до світу крізь призму етнонаціональної специфіки, у цих державних документах підкреслено важливу роль мистецтва у вихованні в школярів моральності, патріотичних почуттів, громадянської позиції на основі виявлення їхніх індивідуальних здібностей, різнобічних естетичних потреб та інтересів.

Як складова частина культури людства, образотворче мистецтво, з притаманним йому впливом на свідомість та підсвідомість людини, має широкий спектр впливу на розвиток особистості дитини. Не випадково увага багатьох психологів (Б. Ананьєв, А. Бакушинський, Л. Виготський, О. Леонтєв, І. Люц та ін.) і педагогів (С. Дамаданова, Л. Масол, Б. Неменський, І. Полинська, Б. Юсов та ін.) зосереджені на дослідженні проблеми виховних можливостей образотворчого мистецтва в процесі формування ціннісних орієнтирів учнів шкільного віку.

Однак несистематичне, а часто й формальне використання виховного потенціалу та змістових можливостей уроків образотворчого мистецтва в навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів гальмує процес формування ціннісного ставлення в уч-

нів основної школи, знижує їхню пізнавальну та художньо-творчу активність, тим самим призводить до невміння свідомо здійснювати ціннісний вибір у різноманітних життєвих ситуаціях.

Отже, **метою статті** є висвітлення виховних можливостей уроків мистецтва у становленні ціннісного ставлення до образотворчого мистецтва в учнів молодшого підліткового віку на матеріалі пейзажного жанру в 6-му класі.

Процес естетичного засвоєння й пізнання світу в підлітковому віці набуває якісно нового рівня: зростає інтерес до сприйняття навколишньої дійсності, творів образотворчого мистецтва, власної художньої діяльності. Це пояснюється тим, що в підлітковий період розвитку відбувається різке піднесення життєдіяльності й особистісної активності дитини, яка сконцентрована на пізнанні свого внутрішнього світу й характеризується великою сприйнятливістю до засвоєння системи загальнолюдських та естетичних цінностей, котрі панують у світі дорослих. Саме в цьому віці закладаються подальший інтерес (або його відсутність) до спілкування з образотворчим мистецтвом, до пізнання мистецьких явищ, бажання художньо-творчого самовираження.

Завдяки віковим змінам у інтелектуальній та емоційній сферах особистості молодших підлітків, новому рівню їхньої самосвідомості, потребі в самоствердженні, самовираженні та самореалізації, шестикласники охоче беруть участь у розгадуванні різноманітних головоломок, з інтересом шукають шляхи творчого вирішення певних «проблемних» завдань, запропонованих учителем. Тому на уроках образотворчого мистецтва в основній школі, поряд із традиційними репродуктивними й пояснювально-ілюстративними методами, варто частіше застосовувати проблемно-пошукові методи навчання,

які мають спиратися на прагнення учнів до самостійної творчої діяльності. Проблемний тип організації освіти спонукає вчителя постійно шукати шляхи вдосконалення методики проведення уроку, дає можливість широко використовувати різноманітні методичні прийоми, необхідні для захоплюючої співпраці вчителя з учнями.

Як і деякі дослідники (В. Шарко та ін.), автор розглядає проблемне навчання як технологію розвивальної освіти, спрямовану на вироблення самостійного мислення школярів, формування прийомів дослідницької пізнавальної діяльності, залучення до творчості, виховання соціально значущих рис особистості [4, с. 50]. Сутність проблемного навчання й виховання – у формулюванні вчителем проблемних ситуацій, що спонукає школярів до активності, а отже, сприяє кращому усвідомленню цінності творів мистецтва в особистому житті. У такий спосіб уроки образотворчого мистецтва набувають особливого значення у складному й інтенсивному процесі особистісного становлення підлітка, формування його ціннісних орієнтацій. Цьому сприяє зміст навчально-методичного комплексу (підручник і робочий зошит), розробленого до інтегрованого курсу «Мистецтво» для 6-х класів [1; 2].

Окремі методичні аспекти виховання в учнів 6-х класів ціннісного ставлення до образотворчого мистецтва розглянемо на прикладі вивчення пейзажного жанру, для опанування якого в зазначеному комплекті «Мистецтво» розроблено цикл уроків. Як ілюстративний матеріал використано пейзажні твори, що репрезентують мистецтво стародавніх культур: Єгипту, Криту, Китаю, Японії, Італії, Голландії (за вибором учителя).

Пейзаж у мистецтві Стародавнього Єгипту:

- Зарості папірусу на Нілі. *Фрагмент розпису. XIV ст. до н. е.*
- Полювання в заростях Нілу. *Розпис із гробниці в Фівах. XV–XIV ст. до н. е.*

Пейзаж у мистецтві Стародавнього Криту:

- Святилище Дам. *Реконструкція розписів. Середина II тис. до н. е. Акротірі, Фера.*
- Дівчина, яка зриває крокуси. *Фреска. Середина II тис. до н. е. Святилище Крокусів. Акротірі, Фера.*

Пейзаж у мистецтві середньовічного Китаю:

- Ван Вей. Гори під снігом. *VIII ст.*
- Лі Чен. Буддійський храм серед пагорбів після дощу. *Бл. 960 р.*
- Фан Хуань. Подорожні серед гір та потоків. *Кінець X – початок XI ст.*

- Лі Кан. Бамбук. *1260–1310 рр.*

- Ні Цзан. Хатина мудреця восени. *XIV ст.*

Пейзаж у мистецтві середньовічної Японії:

- Сессю. Пейзаж. *1495 р.*

- Хасеґава Тохаку. Сосновий ліс. Ширма. *Кінець XVI ст.*

- Кано Ейтоку. Кипарис. Ширма. *Друга половина XVI ст.*

Пейзаж у мистецтві Італії:

- Джотто ді Бондоне. Втеча у Єгипет. *Фреска. Поч. XIV ст. Капела дель Арена, Падуя.*

- Джотто ді Бондоне. Повернення Іоакіма до пастухів. *Фреска. Початок XIV ст. Капела дель Арена Падуя.*

- Беночцо Гоццолі. Процесія волхвів. *Фреска. 1459 р. Капела Палаццо Медічі, Флоренція.*

- Леонардо да Вінчі. Пейзаж Арно. *1473 р. Галерея Уффіці, Флоренція.*

Пейзаж у мистецтві Голландії:

- Мейндерт Хоббема. Алея в Мідделхарнісі. *1689 р. Національна галерея, Лондон.*

- Ян Вермеєр. Вид Дельфта. *1661 р. Мауріцхьойс.*

Для музичного супроводу на уроці пропонуємо використати нокторни Дж. Філда, Ф. Шопена, Е. Гріга, М. Лисенка.

Після привітання й перевірки готовності учнів до уроку вчитель має активізувати увагу учнів, стимулювати в них інтерес до пізнавальної діяльності. Цьому допоможе створення на початку уроку проблемно-пошукової ситуації з використанням ігрового методу. Наприклад, учитель може запропонувати розгадати ребус і дізнатися ключове слово уроку. (*Пейзаж*).

Виклад нового матеріалу варто розпочати бесідою з невеликим екскурсом в історію виникнення пейзажу як самостійного жанру мистецтва. З перших хвилин уроку вчитель створює «ситуацію захоплення мистецтвом», щоб не залишити підлітків емоційно байдужими, адже головним завданням уроків образотворчого мистецтва в основній школі є виховання культури естетичних почуттів, ціннісного ставлення до мистецтва, формування їхнього духовного світу і лише допоміжним – засвоєння технічних прийомів малювання. Відтак, педагогічні зусилля мають спрямовуватися першочергово не на передачу учням готового набору знань і вмій практичної діяльності, а на естетичне виховання підлітків з акцентом на загальнолюдські гуманістичні цінності, естетичні ідеа-

ли суспільства. Тому драматургія уроку має бути добре продуманою, цілісною, емоційно насиченою.

Під час перегляду зорового ряду мальовничих пейзажів з музичним супроводом (ноктюрни) вчитель розповідає, що в усі часи свого існування людина захоплювалася красою довкілля: таємничим нічним краєвидом, яскравими барвами світанкового чи вечірнього неба, неприступними горами й нестримними водоспадами, безкраїми квітучими ланами, бурхливими річками й могутніми морськими хвилями...

Запитання вчителя мають підштовхувати школярів до висловлення своїх думок, виявлення особистісно-ціннісного ставлення до природи й мистецтва що, своєю чергою, сприятиме розумінню зв'язків образотворчого мистецтва з життям людини.

● Які почуття викликає у вас споглядання краси природи?

Своїм розмаїттям та невичерпною гармонією барв природа вражає людину, піднімає настрій, заспокоює – налаштовує на певний стан душі. Вплив природи на людину, її переживання й думки, сприяли виникненню в мистецтві пейзажного жанру.

Учитель пояснює, що слово «пейзаж» у перекладі з французької означає «країна», «місцевість». Отже, **пейзаж – це жанр образотворчого мистецтва, в якому об'єктом зображення є природа**. Людина почала зображувати природу в далекі часи свого існування: окремі елементи пейзажу (умовні зображення небосхилу, земної поверхні) є в рельєфах та розписах країн Стародавнього Сходу й Єгипту.

У давньоєгипетському мистецтві зображення елементів пейзажу (квітів лотосу, очерету, дерев) бачимо в сюжетних картинах, які мали декоративне призначення – прикрашали стіни гробниць і палаців. Учитель пропонує поміркувати, в яких сюжетах тих часів є елементи пейзажу? Давні єгиптяни, зображуючи сцени полювання чи риболовлі, умовно передавали середовище, в якому відбувалися ці події. Зображення на давньоєгипетських розписах були спрощеними, плоскими. Окрім сюжетних композицій, рослинні мотиви в мистецтві Стародавнього Єгипту можна зустріти на суцільних горизонтальних живописних смугах, які облямовували стіни всередині приміщення. Учні вже знайомі із зображеннями такого типу, тому можуть самі його назвати (*фриз*).

Перегляд низки слайдів під час бесіди сприяє розвитку в учнів емоційного сприйняття художніх творів, стимулює пізнавальний інтерес, посилює мотивацію до навчання. Але підлітки не повинні бути пасивними слухачами розповіді вчителя, а мають брати участь в обговоренні ілюстрацій, висловлювати свої враження, порівнювати, інтерпретувати й давати власні естетичні

оцінки художнім творам, знаходити зв'язки образотворчого мистецтва з іншими видами мистецтва, з життям тощо, тобто стати суб'єктом взаємодії, співтворчості. Завдання й запитання вчителя повинні заохочувати підлітків до активного розв'язання поставлених проблем («Поміркуйте, що буде, якщо ...?», «Як ви вважаєте ...?», «Подумайте, за допомогою чого ...?»).

Наприклад, під час розгляду фрагмента давньоєгипетських розписів «Зарості папірусу на Нілі» доцільне запитання:

● За допомогою чого давньоєгипетським митцям вдалося надати розписам вишуканості та природності?

Учитель створює проблемну ситуацію, яка спонукає школярів до роздумів. Вони мусять назвати кольорові сполучення, побачені на запропонованому фрагменті (поєднання рожево-фіолетових, золотистих, блакитних тонів), визначити колірну гаму. Це допоможе підліткам самостійно дійти висновку, що саме гармонійне поєднання кольорів у давньоєгипетських розписах, стриманість теплої кольорової гами надають зображенню витонченості, шляхетності.

Варто також використовувати метод несподіваності чи парадоксальності («Такого не буває, але ми з вами пофантазуємо і спробуємо це уявити»), що сприяє створенню в класі особливого творчого мікроклімату, спонукає школярів до висловлення оцінних суджень, виявлення ціннісного ставлення щодо художніх творів. Прикладом використання цього методу може бути пропозиція вчителя «перенестися» у простір «Полювання в заростях Нілу», створений давньоєгипетськими майстрами, й уявити себе фараоном, човен якого стрімко вривається в гущавину нільських заростей, побачити, як згинається очерет, почути, як гучно б'ють крилами сполохані птахи... Висловлення власних суджень школярів стосовно своїх почуттів від «побаченого» в запропонованій ситуації сприятиме розвитку емоційно-почуттєвої сфери, образного мислення, формуванню вмінь застосовувати міжпредметні естетичні компетентності в процесі інтерпретації художніх творів.

Продовжуючи бесіду, вчитель розповідає, що пейзажні мотиви – зображення дерев, трав, квітів (лілій, тюльпанів, крокусів), оточених ореолом таємничості й божественності, – отримали широке розповсюдження в мистецтві Стародавнього Криту. На одній із фресок «Збирачі крокусів» ці ніжні квіти зображені на численних пагорбах; зірочками крокусів прикрашені й інші дивовижної краси фрески Кносського палацу, які є прикладом ставлення критян до світу рослинного царства, в якому людина є лише гостем.

Можна запропонувати учням порівняти ставлення різних народів, зокрема Стародавніх Єгипту і Криту, до природи. Учителю обов'язково має узагальнити висловлювання школярів та підвести їх до розуміння, що різні народи по-різному ставилися до природи. Так, для єгиптян вона була символом перемоги над смертю. (*Згадати фрески, на яких єгипетський фараон полює на птахів та рибу, зриває стебла папірусу*). Для критян природа була священною, сповненою особливою, божественною краси. Тому критяни замість богів часто зображували диких скелі й луки, вкриті заростями квітів та кущів.

Особливий розвиток отримав пейзаж у мистецтві Далекого Сходу (Китай, Японія, Корея, Монголія, Тибет). На Сході, де природа та її закономірності сприймалися універсальними, вважались втіленням світобудови, визначали життя та стосунки між людьми, виникла потреба зіставити природу і внутрішній світ людини.

У Китаї пейзаж як самостійний жанр образотворчого мистецтва виник у добу Середньовіччя (VI ст.). Після перегляду візуального ряду варто запропонувати учням охарактеризувати пейзажі китайських художників. Міркування учнів учитель обережно уточнює: китайські пейзажі зображували панорами величезних гір, які ніби розчиняються в серпанковому обрії, таємничі водоспади та озера, мирну тишу широких рівнин. Пейзажам китайських митців притаманні поетична роздумливість, піднесеність, окремі просторові плани не розмежовуються, а вільно «перетікають» один в одного.

Цікавим методичним прийомом, спрямованим на розвиток ціннісного ставлення учнів, буде звернення їхньої уваги на особливості зображення людини в пейзажах китайських художників: людині там ніколи не відводиться головного місця, вона завжди зображена маленькою фігуркою. Висловлюючи свої міркування з цього приводу, учні самостійно приходять до розуміння, що людина в пейзажних творах (жанру «шань-шуй» – «гори-води») – лише сторонній спостерігач мінливої та величної Природи. Крихітні фігурки подорожніх на гірських стежках ще більше посилюють відчуття безмежності простору, сповненого особливою поезією. Це відчуття підкреслювалося вертикальною формою сувою (виготовленого з шовку чи рисового паперу), високим горизонтом. Китайські митці часто «вплітали» в пейзажі символічні природні мотиви: гірську сосну, бамбук, гілку персика або дикої сливи «мейхуа», які набували особливого сенсу, уособлювали піднесені духовні якості людини. Наприклад, гілка зеленої сосни – довголіття, бамбук, що згинається, але не ламається під вітром, – стійку душу людини, здатну витримати будь-які випробування долі.

Варто звернути увагу школярів на засоби художньої виразності, які переважають у пейзажах китайських митців (*лінія і пляма*). Шестикласникам не складно буде їх назвати, адже в програмі «Мистецтво» за державними вимогами до рівня загальноосвітньої підготовки учнів зазначено, що наприкінці 5-го класу вони мають розрізняти види та порівнювати засоби художньої виразності творів образотворчого мистецтва [3, с. 15]. Лінія в китайському пейзажі – це стихія, з якої виникають художні образи, у ній – і рух, і характер, і настрій! Легка й невимушена, ніби «жива», – вона то посилюється, то стає ледь помітною, іноді зовсім зникає, а потім, впевнена й насичена, сміливо з'являється знов, виразно завершуючи рисунок. Часто китайські художники доповнювали свої пейзажі віршованими текстами, виконаними каліграфічними ієрогліфами.

Під впливом китайських зразків пейзажний жанр почав формуватися в мистецтві Японії, де монохромний пейзажний живопис став надбанням національного мистецтва. Монохромія (з грецької – «один, єдиний» і «колір, фарба») – у широкому сенсі «однобарв'я». Використовуючи найтонші відтінки лише чорної туші, розбавленою водою, художники відображували все багатобарвне розмаїття світу природи та її численних станів: насичену вологою атмосферу ранньої весни, невидимий, але відчутний вітер і холодний осінній дощ, нерухому застиглість суворої зими.

Після перегляду слайдів учитель обговорює з учнями побачене, спонукаючи їх брати участь у дискусії, порівнюючи власну думку з міркуваннями інших

● Як ви вважаєте, чи реально існуючий пейзаж зображено на цих творах?

Пейзаж у мистецтві середньовічного Сходу передбачає інтелектуальне споглядання природи: у ньому втілено духовний світ, гармонію людини з природою. Тому японському пейзажу притаманна певна недомовленість, яка спонукає глядача до роздумів (*Сессю «Пейзаж», Хасеґава Тохаку «Сосновий ліс»*). Вражає незаповненість простору. Що це: випадковість чи неуважність художника? В японському мистецтві не буває нічого випадкового: кожна лінія, кожна пляма, композиція, контраст форм – усе має сенс і підпорядковано задуму митця.

На відміну від прозорих, наповнених повітрям поетичних «пейзажів настрою» в японському мистецтві існував інший напрям пейзажного живопису. Тому доцільно порівняти ширми, виконані в різних напрямках: проаналізований пейзаж «Сосновий ліс» Хасеґава Тохаку з краєвидом «Кипарис» Кано Ейтоку (відповіді-міркування учнів учитель обережно корегує). На пейзажі «Кипарис» зображено величезний стовбур могутнього,

кремезного дерева, яке простягається на всі вісім ступок ширми. На відміну від співучого, ліричного й утихомиреного «Соснового лісу», зображеного за допомогою мерехтіння тонових плям, пейзаж «Кипарис» вирізняється експресивністю ліній, декоративними мотивами. У його композиції відчувається внутрішня напруга й динаміка, золоте тло підкреслює яскравість фарб, надає їм більшої звучності.

Становленню реалістичного пейзажу в європейському мистецтві сприяла творчість італійського художника Джотто ді Бондоне. Митець розробив новий підхід до зображення простору («Втеча у Єгипет»). Золоте й кольорове тло, на якому за церковними канонами зображувалися релігійні сцени, він замінив на зображення природного та архітектурного пейзажів.

У даному контексті доцільно провести дидактичну гру: «Знайди елементи пейзажу». Учні отримують завдання розглянути репродукції та назвати зображені на них елементи пейзажу. Для її проведення пропонуємо використати такі твори: Джотто ді Бондоне: «Втеча у Єгипет» і «Повернення Іоакіма до пастухів». Хоча в цих фресках зображення куточків природи ще досить умовне, пласке, майже декоративне, на них можна побачити дерева, пагорби, житла пастухів – місця, де відбуваються події.

Століттям пізніше співвітчизник Джотто – Беночцо Гоццолі на фресках капели Палаццо Медічі зображує дивовижної краси пейзаж із далекими луками, високими деревами та будівлями, які простягаються вгору до самого неба! Розташовуючи численну процесію вершників планами (передній, середній, дальній) і поступово зменшуючи розміри вершників, дерев та пагорбів, художник передає ілюзію простору.

На відміну від митців Давнього Сходу, в європейському мистецтві пейзаж не вважався самостійним жанром. Його становлення відбувається паралельно з пізнанням людини, яка викликала в митців найбільший інтерес. Пейзаж довгий час цікавив художників лише як доповнення до зображення людини в релігійних сценах, сюжетних композиціях або портретах. Одним із перших європейських художників, який почав надавати пейзажу великого значення, був Леонардо да Вінчі. Глибоко відчуваючи природу, він з натури малював окремі дерева та краєвиди («Пейзаж Арно»). Саме в мистецтві цього періоду формуються передумови появи пейзажного жанру.

Реалістичний пейзаж як самостійний жанр образотворчого мистецтва, що зображував конкретну місцевість, остаточно сформувався в європейському мистецтві лише в XVII ст. завдяки творчості голландських живописців (М. Хоббема «Алея в Міiddelхарнісі»,

Я. Вермеер. «Вид Дельфта»). М'якими, наближеними тонами в коричнювато-сріблястій або жовтувато-сріблястій гамі голландські художники передавали насичене вологою повітря своєї країни.

Узагальненням бесіди має бути висновок про час і місце виникнення пейзажного жанру. Тут знову можна внести елемент проблемності:

● Формування жанру пейзажу в мистецтві Китаю і країн Давнього Сходу набагато століть випереджало цей процес у європейському образотворчому мистецтві. Знайдіть пояснення цьому факту.

Пояснення: Ставлення до природи митців Сходу і європейських художників докорінно відрізнялося. За віруванням китайців, природа є втіленням світобудови, а милування краєвидом – шляхом пізнання божественної істини. Це сприяло тому, що пейзаж став провідним жанром образотворчого мистецтва Сходу. В європейському мистецтві найбільший інтерес викликало пізнання людини. Тому тривалий час пейзаж слугував доповненням до зображення людини в сюжетних композиціях, портретах.

Перед початком самостійної практичної роботи доцільно запропонувати учням назвати вже відомі їм графічні матеріали, ознайомити з новими художніми матеріалами й відповідними техніками, які відносять до графічних, зокрема сангіною та пастеллю. Варто звернути увагу на цікавий факт: за технікою виконання пастель належить до графічних матеріалів, але за сприйняттям кольорових зображень, виконаних у цій техніці, їх часто називають «живописними».

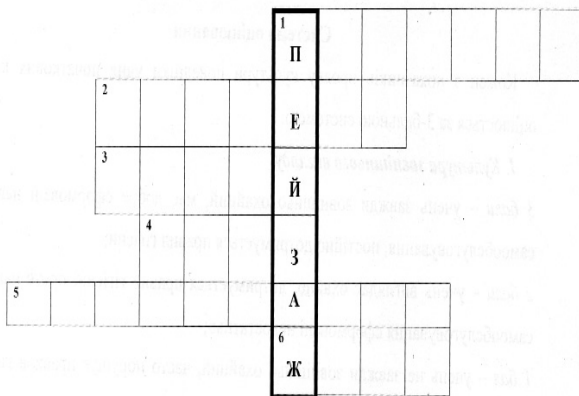
У «Робочому зошиті» для 6-го кл. до підручника «Мистецтво» [2, с. 40] для опанування пейзажного жанру запропоновано нетривіальне завдання: уважно розглянути малюнок і написати: а) графічні матеріали; б) засоби художньої виразності графіки, які використав художник у його створенні, щоб передати певну атмосферу й настрій.

Елементи проблемності втілено й у постановці практичного завдання: запропоновано намалювати краєвид «Лісове озеро» різними графічними матеріалами з використанням різних засобів художньої виразності графіки для кожного з фрагментів композиції, як наприклад: один із фрагментів пейзажу – чорною гелієвою ручкою або фломастером за допомогою крапки; другий – тушшю чи вуглем з використанням плями; третій – кольоровими олівцями із застосуванням лінії; наступні фрагменти – графічним олівцем (штрих) і сангіною (тон). Намальований у зошиті начерк пейзажної композиції складається з п'яти фрагментів, кожний з яких виконується різними графічними матеріалами з використанням різних засобів художньої виразності графіки.

Учитель пояснює, що під час малювання пейзажу художник не намагається фотографічно точно відтворити певний краєвид, головне – створення виразного художнього образу, в якому відображено ставлення художника до природи. Тому у своєму малюнку учні мають не просто правильно зобразити форму дерева чи квітки, виявляючи суто технічні вміння, а передати своє емоційно-ціннісне ставлення до природи.

Після виконання завдання необхідно перевірити якість засвоєння змісту уроку. Цей етап пропонуємо провести в ігровій формі за допомогою кросворду «Пейзаж» (по горизонталі):

1. Предмет зображення в пейзажному жанрі. (Природа).
2. Матеріал для малювання, який за технікою виконання належить до графічних, але за сприйняттям кольорових плям твори, виконані в цій техніці, часто називають живописними. (Пастель).
3. Довгий шматок матеріалу для писання (шовку, рисового паперу тощо), який зберігають згорнутим у трубку. (Сувій).
4. Суцільна, горизонтально розташована живописна чи рельєфна композиція у вигляді смуги, здебільшого орнаментального характеру, що облямовує верх стіни чи підлогу. (Фриз).
5. Мистецтво гарного письма, краснопис. (Каліграфія).
6. Історично сформований, усталений різновид художніх творів, сюжети яких схожі за темою. (Жанр).

Підводячи підсумки, учитель дає загальну оцінку діяльності учнів, обговорює найбільш вдалі учнівські роботи та визначає завдання з підготовки до наступного заняття. Для підтримання пізнавального інтересу можна запропонувати шестикласникам виконати, за бажанням, одне із наведених нижче додаткових завдань.

Запитання для кмітливих:

1. Чи можна «побачити» пейзаж у музиці?

2. Відомо, що рисунок, виконаний тушшю, належить до мистецтва графіки. Чому в мистецтві країн Далекого Сходу пейзаж, виконаний чорною тушшю, називають живописним?

Для виконання учнями мистецького проекту пропонуємо обрати один із запропонованих варіантів завдань:

1. Підготуйте повідомлення про рослини-символи, які існують в українській культурі та, за віруванням українців, наділені магічною силою. Порівняйте магічне значення природних мотивів у китайському та українському мистецтві.

2. Розробіть комп'ютерну презентацію, присвячену творчості Кацусіка Хокусі, одного з найвідоміших японських художників.

3. Зробіть дослідження (з комп'ютерною презентацією) про творчість українських пейзажистів.

З огляду на обмеженість часу на уроці вчителю проблематично встигнути викласти в повному обсязі запропонований нами матеріал, а учням не тільки його засвоїти, а й виконати самостійну творчу роботу. Тому радимо кожному вчителю на власний розсуд обрати найцікавіші, на його думку, фрагменти, дбаючи про послідовну й цілісну драматургію уроку.

Для допитливих (для самостійного опрацювання) учитель може запропонувати такі інтернет-джерела:

1. http://gongbi.com.ua/stili_kitayskogo_peyzazha_gory_i_vody_shanshui.htm – Китайський пейзаж «гори-води».

2. <http://izosfera.ru/MasterClass/kitaiskaya-peizazhnaya-zhivopis-perioda-sun> – Пейзажний живопис у культурі Китаю.

3. <http://akvarelvideo.ru/2014/04> – Monthly Archives: Апрель 2014 – Акварель видео – Традиційний китайський пейзаж.

4. <http://japan-painting.livejournal.com/30496.html> – Традиційний японський живопис і гравюра.

5. http://sumie-art.ru/История_развития_японского_стиля_суми_э – Історія розвитку японського стилю сумі-е.

6. <http://www.maghands.ru/?show=partnews&id=53> – Історія, жанри і стилі пейзажу.

Запропонована методика активізації виховних можливостей уроків з формування в учнів молодшого підліткового віку ціннісного ставлення до образотворчого мистецтва (на матеріалі пейзажного жанру) спрямована на виховання емоційної чутливості школяра, розвиток здатності відчувати багатогранну красу художніх творів митців різних країн світу. Завдяки цьому в учнів розвивається емоційно-почуттєва сфера, вміння інтерпретувати мистецькі твори, краще засвоюються основні мистецькі поняття. Отже, результат творчої роботи підлітка над пей-

зажем стає показником розвитку сформованості його ціннісного ставлення до образотворчого мистецтва.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Масол Л. М. Мистецтво (інтегрований курс) : підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Л. М. Масол. – К. : Світоч, 2014. – 240 с. : іл.

2. Масол Л. М. Мистецтво. Робочий зошит. 6 клас : навч. посіб. / Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Г. В. Кузьменко. – К. : СВІТОЧ, – 2014. – 72 с. : іл.

3. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів: Музичне мистецтво; Образотворче мистецтво; Інтегрований курс «Мистецтво». 5–9 класи / Л. Масол, О. Коваленко, Г. Сотська, Г. Кузьменко [та ін.]. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2013. – 32 с.

4. Шарко В. Д. Сучасний урок: технологічний аспект : посіб. для вчителів і студентів / В. Д. Шарко. – К. : СПД Богданова А. М., 2007. – 220 с.

Кузьменко Г. Формирование ценностного отношения к изобразительному искусству у учащихся 6-х классов (на материал пейзажного жанра)

В статье даются методические рекомендации, направленные на активизацию воспитательных возмож-

ностей уроков искусства в становлении ценностного отношения к изобразительному искусству учащихся младшего подросткового возраста (на материале пейзажного жанра в 6-м классе).

Ключевые слова: ценности, подростковый возраст, воспитательные возможности изобразительного искусства, пейзаж.

Kuzmenko G. Establishing of valuable attitude to the graphic art by pupils of the 6th form (on the material of landscape painting style)

The article proposes methodical recommendations for the activation of educative possibilities of lessons of graphic art while establishing a careful attitude to the graphic art by junior teenagers (on materials of landscape painting style in the 6th form).

Keywords: values, teenagers, educative possibilities of fine art, landscape.

Стаття надійшла до редакції 4 вересня 2014 року

УДК 37.013.43

Олександра Гурін,

методист Навчально-методичного центру освіти м. Львова,
аспірант Інституту проблем виховання при НАН України

ОСВІТНЯ ТЕХНОЛОГІЯ «ДЕНЬ ШКОЛИ В МУЗЕЇ»

Стаття висвітлює проблеми використання технологічного підходу до організації у просторі музею шкільних заходів, зокрема, присвячених святкуванню 200-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка. Підкреслюється роль музею у формуванні загальнокультурних та загальнолюдських цінностей в навчально-виховному процесі.

Ключові слова: педагогічна технологія, технологізація навчального процесу, технологічний майданчик, педагогічний марафон.

Гуманістична спрямованість сучасної освіти полягає у всебічному розвитку особистості, її якостей, що неодмінно позначається на розвитку всього суспільства. Визнання унікальності людини, індивіда, дитини приводить до перебудови всієї життєдіяльності школи, переходу «від всіх до кожного». Для виконання поставлених перед нею завдань школа через взаємну співпрацю із закладами культури повинна спрямовувати навчально-виховну діяльність таким чином, щоб допомагати школя-

рам в особистісному самовизначенні. Нині актуальним є створення нових освітніх технологій, які сприяли б формуванню світоглядної культури, індивідуального досвіду, творчості учнів.

Метою статті є висвітлення технології «Дня школи в музеї», яка спрямована на розширення доступу школярів до величезних багатств, втілених у пам'ятках культури, збирати й зберігати які покликані музейні установи, що сприяє підвищенню ефективності навчального про-